

ANARHISTIČKA ORGANIZACIJA POKRETA I DRUŠTVA

Mirjana Oklobdžija
Zagreb

SAŽETAK

Tekstom se prvenstveno želi demistificirati predrasuda po kojoj je organizacija nešto strano anarhizmu, neprimjerenost. Polazeći od radova teoretičara, preko historijskih primjera do suvremene situacije, pokušava se pokazati kako su disciplina, organizacija i potpuno određena alternativa postojećem u socijalnim odnosima (samoupravljanje) sastavni i nezaobilazni dijelovi anarhizma kao doktrine i kao pokreta. Činjenica nepriznavanja autoritarne organizacije ne znači automatski nepriznavanje organizacije same, već uvjerenje da slobodni pojedinci mogu uspješno organizirati društvo bez prinude. To je vidljivo kako na teorijskoj razini (od klasičnih do suvremenih radova), tako i u pokušajima pretakanja ideja u praksu.

U historiji političkih doktrina malo je koja bila češće napadana, krivlje prikazivana i masovnije osuđivana od anarhizma. Predodžbe o toj doktrini i pokretu koji se poziva na nj odavno su reducirane na predrasudu po kojoj se tu radi o nizu besmislenih ali po društvo opasnih, dakle neprihvatljivih ideja koje pozivaju na nered i destrukciju, a čiji bezumni zastupnici pokušavaju promijeniti svijet zasipajući ga bombama. Budući da je točno kako su anarhisti nepokolebljivi protivnici države (u bilo kojem obliku i pod bilo kojim imenom), autoriteta i hijerarhijske podjele u društvu, ne začuđuje da su sve države, bez obzira na svoj politički sistem, imale dobar razlog dopustiti svojim ideološkim glasnogovornicima hajku čiji je cilj bio dezavuiranje ove misli svim sredstvima. A pošto se radi o učenju koje ne propagira osvajanje vlasti, i čiji predstavnici nikada i nigdje vlast nisu posjedovali, sredstva za obranu istinite slike o sebi uvijek su im bila slaba i jedva čujna.

Većina rječnika i enciklopedija definira anarhiju i anarhizam na sličan način kao i Bratoljub Klaić po kome je: »Anarhija 1. bezvlađe, nered, bezvlašće; 2. raspuštenost, nered, kaos...«, a anarhizam: »1. bezvlađe, bezvlašće; 2 malograđanska, marksizmu neprijateljska struja kojoj je značajka poricanje svake države (prema tome i diktature proletarijata); 3. nepri-

znavanje autoriteta, reda, discipline, samovolja.«¹ Začuđuje kako se iz godine u godinu, iz izdanja u izdanje, prenosi ista pogrešna definicija bez imalo respekta za sve studije, rasprave i istraživanja koja su, demistificirajući ideološke naslage, pokazale pravu verziju te teorije s kojom se nije nužno suglasiti, ali koju se mora vrednovati kao i sve druge pravce unutar revolucionarnog pokreta.

Izuzetak predstavlja *Encyclopedia Britannica* koja je zadatak definiranja anarhizma povjerala još 1905. godine (za svoje 11. izdanje) Kropotkinu, jednom od najpoznatijih anarhističkih mislilaca. »Anarhizam je ime dato principu ili teoriji života i ponašanja po kojem je društvo zamišljeno bez vladara — harmonija u takvom društvu ne postiže se pokoravanjem zakonu ili poslušnošću ijednom autoritetu, već slobodnim sporazumom sklopljenim među različitim teritorijalnim i profesionalnim grupama, slobodno konstituiranim u cilju proizvodnje i potrošnje, kao i zbog zadovoljavanja beskrajne raznolikosti potreba i aspiracija civiliziranog bića.«² Ne može se dovesti u pitanje neprijateljski stav anarhista prema državi, ali iz toga logično ne proizlazi njihovo nepriznavanje reda, discipline i organizacije, osim u sklopu mišljenja koje ne može pojmiti red bez hijerarhije, disciplinu bez prinude i organizaciju društva bez države. Dakle, konzekventno takav pristup po kojem je vladar (ili vladari bilo koje vrste) nužan da bi društvo funkcioniralo teško da može dokučiti smisao samoupravljanja — onog tipa organizacije društva za kakvo anarhisti plediraju smatrajući ga jedinom alternativom dostojnom slobodnog čovjeka.

Za Proudhona anarhija predstavlja prirodni red nasuprot umjetnom, nametnutom odozgo. Ona se ostvaruje, kako kaže Malatesta, »tek onda kada se zna živjeti bez prinude i autoriteta«³. U biti, taj ideal društva anarhisti dijele s marksistima, koji se od njih razlikuju u izboru putova kojima se do tog ideala može stići. Marksisti priznaju osvajanje vlasti i tip države (diktaturu proletarijata) koja će postepeno odumirati pripremajući društvo za prelazak u historiju. »Anarhisti inzistiraju na stvaranju željenog novog društva u toku samog procesa konfrontiranja starom«⁴ nemajući namjeru zadržati državu ni u kom obliku i ni na kakav rok. Oni su uvjereni da takav gigantski aparat prinude nikada nije imao, niti će ikada imati ozbiljne izgleda da odumre. Dakle, za njih i po njima jedini je izlaz rušenje države što bi trebalo osloboditi prostor za put u novo društvo, u konkretnu utopiju u kojoj će prirodna harmonija i/ili dogovor zamijeniti prinudu i/ili zakone.

Za anarhiste socijalna revolucija predstavlja neposredno ostvarenje ideala pravednog društva, a odvija se odozdo prema gore, dakle inicijativom masa, a ne njima superiorne avangarde. »Bitna, prioritarna je spontanost

1) Rječnik stranih riječi (Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1983.), str. 65—66. U jednom starijem (Seringerovom) rječniku anarhist je definiran kao »razvratnjak, neprijatelj postojećega reda i zakona, koji ne drži ni do vjere ni do domovine.«!

2) Kropotkin's revolutionary pamphlets, ed. Roger N. Baldwin (Dover Publications, New York, 1970), str. 284.

3) Trivo Indić: Anarhokomunizam — pokret i pouke (Praxis 1/2, Zagreb 1972), str. 111.

4) Vision on fire, Emma Goldman on Spanish Revolution, ed. David Porter (Commonground Press, New Paltz, N. Y. 1983.), str. 25.

masa, no ona nije još uvijek sasvim dovoljna. Da bi ona doprla do svijesti, ukazuje se neophodnost pomoći od strane jedne manjine revolucionara koji su kadri zamisliti takvu revoluciju. Kako pak izbjeći to da takva elita ne iskoristi svoju intelektualnu nadmoć kako bi zauzela mjesto masa, paralizirala njihovu inicijativu, tj. nametnula im novu vlast?»⁵ To je jedno od ključnih pitanja anarhizma i kao teorije i kao pokreta. Na teorijskom planu postoje prijedlozi i koncepti koji su, na razini prakse bili isprobani i to uspješno. No, granice koje su im bile nametnute izvana učinile su te primjere tek epizodama kratkog trajanja na geografski malim područjima. Zavisni koje ćemo kriterije uzeti tvrdeći da su to ipak dokazi koji govore u prilog ostvarljivosti anarhističke vizije. Mene prije svega zanima da li je uistinu postignuta masovna i spontana inicijativa, da li je proizvodnja i potrošnja organizirana na principima samoupravljanja te da li su bili eliminirani principi eksploatacije, dominacije i hijerarhije.

Uzevši za primjer Španjolsku (1936—1939) o čemu će kasnije biti riječi, smatram da se može govoriti o uspjehu, te da konačni poraz nije uzrokovan unutrašnjim granicama i kratkim dosegom anarhističke alternative, već snagom autoritarne reakcije i jačanjem fašizma, tj. pobjedom fašizma na fronti. No također može se kazati da ostaje problem »kako stići do slobode posredstvom same slobode«?⁶ Pojednostavljeno, to bi pitanje glasilo: kako igrati do kraja pošteno kada se ostali sudionici u igri služe trikovima? Anarhisti su, češće od mnogih drugih kad bi im se pružila prilika da ostvare svoju viziju makar i na ograničenoj razini, birali put poštenja. Tako su možda zaslužili naziv »naivnih romantičara«, ali su ipak uspjeli ukazati da bi se za slobodu čovječanstva moglo učiniti mnogo više kad u svakodnevnom žargonu (i mišljenju) civiliziranog svijeta naivni romantizam ne bi bio prešutni sinonim za poštenje. »...Vlast ima izdiferenciran stav prema revolucionarnim apostolima apsolutne spontanosti: ona ih kontrolira, progoni, zlostavlja, ali im često i dozvoljava da poput preživjelih crvenokožaca vegetiraju u rezervatima, što postaje gotovo tipično za odnos organizacije i spontanosti u moćnim sistemima našeg vremena.«⁷ U tome se vlast oslanja i na autoritarnost većine koju Malatesta (kao i niz psihonalitičara) naziva strahom od slobode. Upravo autoritarnost predstavlja onu karakteristiku koju veliki politički sistemi uz pomoć patrijarhalne kulture njeguju kod naroda krajnje pedantno, počevši od najranijeg djetinjstva. A upravo iz te prizme nije teško razumjeti zašto većina ljudi organizaciju teško može i zamisliti bez nekog tipa prinude, te zašto se lakše priklanja partijama koje nude rukovodstvo no da povjeruju u vlastite sposobnosti organiziranja vlastitih života.

Tako se ponovno vraćamo na problem revolucije kao autoritarnog ili antiautoritarnog procesa. »Ključno pitanje klase i njene avangarde u revoluciji može se posmatrati sa stanovišta odnosa mase i ličnosti. Ako revolucija **odmah** ne postavi kao svoj cilj da podstakne razvoj pojedinaca kao

5) Daniel Guérin: Anarhizam (Naprijed, Zagreb, 1980.), str. 33—34.

6) Trivo Indić, op. cit. str. 109.

7) Ivan Kuvačić: Spontanost i organizacija (Praxis 1/2, Zagreb 1972), str. 141.

ličnosti — a da to znači razvoj njihove samostalnosti, osećanja ličnog dostojanstva i ostvarenje personalnog integriteta — u njoj će se nužno odvojiti 'velike ličnosti', kao osobe jedino obdarene zrelošću da mogu rukovoditi revolucijom, od 'mase' koju treba voditi, budući da je sama nespособna da shvati sopstvene interese i ciljeve.«⁸

Za anarhiste revolucija je kompleksni proces tokom kojeg se **istovremeno** ruši staro društvo nepravde i nasilja i stvara novo u kojem je sloboda pojedinca neodvojiva od slobode svih, a svačiji život ima jednaku vrijednost. Takva revolucija nije »osvajanje moći nego je ona identična sa humanističkim idealom pravednoga društva, sa društvom slobodno udruženih poedinaca i grupa — za čije uspostavljanje i izbija. To je, svakako, najveći doprinos anarhizma ne samo političkoj teoriji nego i socijalističkoj misli.«⁹

Organizacija pokreta

Problem organizacije pokreta često se spominje kao jedna od osnovanarhizam nije uspeo da pronađe posrednika između revolucionarne teorije čari anarhizma tako i istraživači koji se tim pitanjem danas bave. Prema L. Sekelju, zbog nepostojanja djelotvorne revolucionarne organizacije »... anarhizam nije uspeo da pronađe posrednika između revolucionarne teorije i revolucionarne prakse, između **jeste** (postojeći građanski svet, svet državnosti) i **treba** (anarhija, pravedno društvo). Otuda anarhija i ostaje samo jedan ideal, jedan humanistički apel, samo jedna humanistička vizija pravednog društva.«¹⁰ Spominje se i određena podvojenost u organizacijskom smislu na masu i uže jezgro, o čemu je, istina, Bakunjin pisao, ali u svojoj predanarhističkoj fazi (oko 1851. godine), da bi kasnije umnogome pročitio svoje stavove. Kada se želi inzistirati na njegovoj nekonzekventnosti anarhističkim idejama često se citira upravo njegov način razmišljanja (u vrijeme kada se anarhizmu tek približavao) u vezi s osnivanjem tajnog društva u Pragu. »Trebalo je da se društvo sastoji od tri zasebna, jedan drugom nepoznata ogranka, pod različitim imenima: jedno društvo za građane, drugo za omladinu, treće za sela. Svako je udruženje bilo potčinjeno strogoj hijerarhiji i bezuvjetnoj disciplini... Očekivao sam da će moje tajno društvo, koje nije trebalo da se raspusti poslije revolucije, nego naprotiv, da ojača, proširi se, popunjavajući se novim, energičnim i aktivnim članovima, obuhvaćajući postepeno sve slavenske zemlje — očekivao sam, kažem, da će ono dati također i ljude za različite položaje i dužnosti u revolucionarnoj hijerarhiji... Ako bi se moj plan ispunio, sve glavne niti pokreta okupile bi se u mojim rukama, i ja bih mogao biti siguran da pripremana revolucija u Češkoj neće skrenuti s puta koji sam joj naznačio. Što se tiče revolucionarne vlade... nisam znao hoću li u njoj javno sudjelovati, ali nisam sumnjao da ću utjecati na nju neposredno i snažno.«¹¹

8) Zagorka Golubović: Staljinizam i socijalizam (Filozofske studije, Beograd, 1982.), str. 236.

9) Laslo Sekelj: O anarhizmu (CDD, Zagreb 1982.), str. 72.

10) Ibid., str. 72—73.

11) Mihail Bakunjin: Ispovijed (Glas Slavonije, Osijek, 1976.), str. 91.

Uzimati spomenute riječi za dokaz kako su i anarhisti često neprincipijelni u odnosu na vlastite ideje, znači polaziti od uvriježenog sklopa mišljenja prema kojem su riječi jednog od najpoznatijih predstavnika, u ovom slučaju anarhizma (bez obzira je li ih izgovorio u osnovnoj školi ili na samrtnoj postelji), odrednica za pokret sam. Značajnije je, čini mi se, da li one *de facto* opisuju stanje u pokretu ili ne. U ovom je slučaju odgovor uglavnom negativan. Anarhistička »baza« bila je mnogo manje impresionirana takvim stavovima nego što se može učiniti nedovoljno upućenim kojima se neprestano kao ilustracija (kriva) jedne revolucionarne prakse serviraju upravo izjave poput već spomenute Bakunjinove.

Bolje odabrana ilustracija može biti, npr., program anarhističkog pokreta iznesen na kongresu 1872. godine u kojem se kaže: »1. da je uništenje svake političke vlasti prva dužnost proletarijata; 2. da svaka organizacija takozvane provizorne i revolucionarne političke vlasti, radi sprovođenja ovog uništenja, može biti samo jedna prevara više i da bi za proletarijat ona bila podjednako opasna kao i danas postojeće vlade; 3. da, nakon odbacivanja svakog kompromisa (kao sredstva) sprovođenja socijalne revolucije, proleter i svih zemalja, izvan svake buržoaske politike, moraju da uspostave solidarnost revolucionarne akcije.«¹²

Takav je stav mnogo bliži onoj poziciji koju su kao svoju priznavali pripadnici anarhističkog pokreta, nego riječi Bakunjinova s polovice XIX stoljeća. Slične stavove prihvaćaju i suvremeni anarhisti okupljeni u IFA (Internacionalna anarhistička federacija) ili u brojne samostalne grupe koje nastavljaju prije svega propagandistički rad koji je danas obogaćen čitavim nizom tema koje pripadaju našem vremenu.

Članstvo Internacionalne anarhističke federacije čini 10—15 federacija i grupa koje žele stvoriti federaciju. Najveće su francuska federacija (F.A.F.), zatim talijanska (FAI) bugarska u Parizu, te španjolska (FAI). Ova posljednja bila je nekada najznačajnija anarhistička organizacija u svijetu, odigrala je značajnu ulogu u građanskom ratu, a danas nije legalna (iako se ulažu naponi za njeno legaliziranje), pa je teško doznati broj njezinih članova i simpatizera. Usko je povezana s CNT (Confederación Nacional de Trabajo), Nacionalnom konfederacijom rada, najvećim sindikatom na svijetu koji priznaje anarhističke principe, a broj članova mu je 1983. godine bio 30 000.

IFA, težeći unifikaciji pokreta, prihvaća samo jednu organizaciju iz jedne zemlje. Organizacijske poslove i koordinaciju rada obavlja (po sistemu rotacije) u određenom periodu zadužena organizacija, a trenutačno je sjedište u Italiji. Svakih nekoliko godina održava se internacionalni kongres (posljednji su održani 1971. godine u Parizu i 1978. godine u Carrari), izdaje se bilten o radu, održavaju se kontakti s anarhističkim organizacijama i pojedincima u Evropi i svijetu, a najveći broj akcija usmjeren je na propagandu i to preko čitavog niza tjednika i časopisa, specijaliziranih knjižara, radio-stanica (npr. »Radio Libertaire« iz Pariza emitira svakodnevnog desetak sati programa), predavanja i javnih manifestacija.

12) Laslo Sekelj, op. cit, str. 70.

Teme kojima se posvećuje posebna pažnja odnose se (osim klasičnih anarhističkih tema o državi, autoritetu, moći, vlasti, glasanju itd.) na borbu protiv multinacionala, protivljenje nuklearnoj energiji, suprotstavljanje rasizmu i nacionalizmu, ekološke probleme i slične teme iz spektra kriznih točaka današnjice.

No, istini za volju, treba reći kako principijelno anticentralistički postavljena organizacija suvremenog anarhističkog pokreta nije lišena slabosti s obzirom na deklarativno prihvaćene vrijednosti. Prisutna je čak, iako neformalna, podjela na članstvo i rukovodstvo u odlučivanju o akcijama i programu rada (naročito u F.A.F.) što svakako dovodi u pitanje konzekventnost i potpuno prihvaćanje bazičnih ideja pokreta od strane nekih njegovih pripadnika. Značajne su i razlike po nekim specifičnim pitanjima (npr. da li prihvatiti ili odbaciti dijalog sa socijalistima drugih orijentacija), među frakcijama i grupama. Sve to pokazuje kako su i anarhisti djeca našeg doba, ne uvijek dovoljno snažna za neprestani napor življenja po pravilima budućnosti i to onakve koju sami priželjkuju i za kakvu se bore.

Organizacija društva

Pierre-Joseph Proudhon, prvi deklarirani anarhist, ponudio je u svojim radovima a djelomično pokušao i praktično ostvariti, tip organizacije društva zasnovan na liberterskim idejama. Za njega je **rad** bitno svojstvo čovjeka, a jedina prava mjera za njegovo vrednovanje je utrošeno vrijeme. Stoga je predlagao osnivanje banaka za razmjenu robe koje bi funkcionirale upravo poštujući kriterij radnog vremena. Smatrao je da će to moći funkcionirati vjerujući da je **pravda** vrhovni princip čovjekove prirode, bitan za organizaciju novog poretka. Pravda je utemeljena na slobodi, a sloboda pojedinca nespojiva je s bilo kakvim autoritetom, nasiljem i ugnjetavanjem. Dakle, da bi ona mogla biti ostvarena nužno je ukinuti državu — organizam za održavanje nejednakosti i potčinjavanje čovjeka.

Polazeći od tih osnovnih stavova Proudhon dalje razrađuje novo društvo — anarhiju, u kojoj je sloboda majka poretka i to predlažući alternative postojećim institucijama: » — umjesto vlada — industrijska organizacija; umjesto zakona — ugovori; umjesto političke vlasti — ekonomske snage; umjesto starih klasa — kategorije i specifičnosti funkcije poljoprivrede, industrije, trgovine; umjesto javne snage — kolektivna snaga; umjesto stalne vojske — industrijska udruženja; umjesto policije — istovjetnost interesa; umjesto političke centralizacije — ekonomska centralizacija.«¹³

Konkretno, društvo bi trebalo organizirati kroz dvostruku strukturu; **ekonomsku** — federaciju samoupravnih, radničkih udruženja prema granama privrede, i **administrativnu** — federaciju teritorijalnih jedinica, komuna. »Industrijske asocijacije (radnička društva) konstituirane na temelju dobrotoljnog sudjelovanja pojedinaca koji ugovorima formiraju kolektivno

13) Pierre-Joseph Proudhon: Sto je vlasništvo? (Globus, Zagreb, 1982.), str. XIX.

vlasništvo, čine osnovu organizacije rada i proizvodnje u velikim industrijskim poduzećima. . . Udruženi, slobodni i ravnopravni proizvođači raspolažu kolektivnim vlasništvom u skladu sa svojim potrebama i interesima, a svaki radnik ima odgovarajući udio u vlasništvu. Odluku u asocijacijama donose kolektivi. Industrijske asocijacije ugovorima zasnivaju odnose s drugim društvima i pojedincima tvoreći time ekonomsko jedinstvo, ali zadržavajući individualnost i slobodu. Time industrija formira industrijsku federaciju. Zemljovlasnici formiraju svoju asocijaciju preko zadruga i komuna. Ugovorima industrija i poljoprivreda formiraju industrijsko-poljoprivrednu federaciju.«¹⁴

Najspornije mjesto u njegovom sistemu predstavlja toleriranje sitnog vlasništva. Naime, iako Proudhon smatra da je vlasništvo krađa, takav stav se odnosi samo na krupni kapital. Sitni posjed bi trebalo zadržati jer je, po njegovom mišljenju, u čovjekovoj prirodi da posjeduje bar mali komad vlastite zemlje. Zbog takvih tvrdnji bio je izložen kritici kako od Marxa (i njegovih sljedbenika), tako i od anarhista. Dovođen je vrlo često u sumnju i njegov polazišni stav o pravdi kao dominantnom principu i temelju novog društva. Tako Bakunjin kaže da je Proudhon »ostao idealista i metafizičar, bez obzira na sva nastojanja da stane na realno tlo. Njegova je polazna točka — apstraktna ideja prava; od prava polazi k ekonomskoj činjenici, a g. Marx, nasuprot njemu, izrekao je i dokazao onu nedvojbenu istinu, koju potvrđuje sva prošla i sadašnja povijest ljudskog društva, naroda i država da je ekonomska činjenica uvijek prethodila juridičkom i političkom pravu. Jedna od glavnih znanstvenih zasluga g. Marxa upravo se sastoji u izlaganju i dokazivanju te istine.«¹⁵

Upravo je Bakunjin kasnije razvio i pročistio Proudhonov koncept u do kraja anarhističkim terminima, odbacujući prije svega vlasništvo u bilo kojem obimu ili obliku. No on je manje nudio gotove recepte za budućnost, vjerujući da će narod sam naći optimalne modele za organizaciju vlastitog života i rada.

Više od stotinu godina prošlo je od kada su jasno formulirani principi i ciljevi anarhizma. No u tom vremenu nije ostvarena ni jedna do kraja uspješna socijalna revolucija (o svjetskoj da i ne govorimo) dok su, s druge strane, države ojačale do stupnja opasnog po opstanak čovječanstva. Anarhisti su postali jedva »preživjeli crvenokošci« koji ponekad uspijevaju ostvariti neki ograničen projekt u ponekom rezervatu, ali čiji glasovi se najčešće gube u kakofoniji civilizacije koja im ne želi ili ne može povjerovati da se nalazi na početku kraja, uništenja sebe same.

Osim pokušaja ukrajinskih seljaka da organiziraju komune bez uplitanja sovjetske države (što im, naravno, nije pošlo za rukom), samo su jednom, u Španjolskoj 1936—39. godine granice tog rezervata bile dovoljno široke da privuku veću pažnju. Ali tamo postignuti rezultati predstavljaju danas gotovo zaboravljeni podatak koji su prije svega boljševici sakrili nizom dezinformacija, a školski udžbenici zaboravili kao nevažan.

14) Ibid., str. XXV.

15) Mihail Bakunjin: Državnost i anarhija, u knjizi Država i sloboda (Globus, Zagreb, 1979.), str. 135.

Romanske zemlje Evrope tradicionalno su bile pod snažnim utjecajem anarhizma. Tako u Španjolskoj gotovo na početku građanskog rata dolazi do masovne kolektivizacije koja zahvaća čitave pokrajine. U Aragonu je obrazovano »... oko 450 zajednica koje su okupljale oko 500 000 članova. U području Levante (pet provincija, glavni grad Valencia), najbogatijem u Španjolskoj, niknulo je oko 900 zajednica. One su obuhvaćale 43% naselja, 50% proizvodnje agruma i 70% njihove prodaje. U Kastilji je stvoreno oko 300 zajednica s otprilike 100 000 članova...«¹⁶ Odbacimo li tezu o prisilnoj kolektivizaciji (koja je staljinistima predstavljala jedno od opravdanja zašto su general Lister i drugi uništili te zajednice), koju čitav niz autora odbacuje kao lažnu, moramo zaključiti da je postojala objektivna mogućnost za stvaranje novog, samoupravnog tipa društva. Masovnost može biti jedan pokazatelj koji govori u prilog tezi o spontanom i dobrovoljnom pristupanju zajednicama. Drugi se odnosi na konkretne rezultate rada. Godinu dana nakon osnivanja prinosi zajednica su porasli od 30% do 50% što teško može biti rezultat prisilnog rada. Samoupravljanje je tamo bilo postignuto u svom najčišćem obliku, a zaključci koji iz toga mogu biti izvučeni daleko su nedostatni u svim izvorima informacija osim anarhističkih¹⁷.

Najdjelotvorniji način u pokušajima dezavuiranja anarhizma u očima ljudi predstavljalo je njegovo poistovećivanje s terorizmom. No autori, koji respektiraju kratkotrajnost i nemasovnost propagande djelom (koja, uostalom, nipošto nije isključivo anarhistički specijalitet), često nalaze druge putove da tu misao proglase naivnom i socijalno nefunkcionalnom. Oni tvrde da je apsolutno nemoguće ostvariti anarhističku viziju u suvremenom društvu razvijene tehnologije, pošto bi liberterski socijalizam mogao biti primjeren isključivo nerazvijenim društvima. Najpoznatiji pokušaj da se odbace takve tvrdnje učinio je, vrlo uspješno Murray Bookchin¹⁸ koji u svojim djelima pokušava dokazati upravo suprotno — da su tek sada dozreli uvjeti za formiranje novog društva, te da ono nije samo moguće već i nužno za opstanak čovječanstva.

Polazeći od ekološke problematike on upozorava da će jedino odbacivanje autoritarnosti i eksploatacije čovjeka po čovjeku i prirode po čovjeku pružiti šansu da se zaustavi inače neizbježno samouništenje ljudskog roda. Razvoj tehnike već je i Kropotkin smatrao olakšavajućom okolnošću za ostvarenje anarhije. »Razvoj moderne tehnike koji divno pojednostavljuje proizvodnju svih životnih potrepština; rastući duh nezavisnosti i brzo širenje slobodne inicijative i slobodnog razumijevanja u svim granama aktiv-

16) Daniel Guérin, op. cit. str. 138. Vidi također George Woodcock: Anarchism (Penguin, Harmondsworth 1977.), str. 373.

17) O toj temi vidi: Burnet Bolloten: The Spanish revolution (University of North Carolina Press, 1979); Murray Bookchin: The Spanish anarchists (Harper Colophon Books, 1977); Gaston Leval: Collectives in the Spanish revolution (Freedom Press, London, 1975); Frank Mintz: L'autogestion dans l'Espagne révolutionnaire (Maspero, Paris 1976); George Orwell: Homage to Catalonia (Penguin, Harmondsworth 1975); Abel Paz: Durruti — The people armed (Black Rose Books, Montreal, 1976); Vernon Richards: Lessons of the Spanish revolution (Freedom Press, London, 1972); Towards a fresh revolution (Cienfuegos Press).

18) Murray Bookchin: Post scarcity anarchism (Wilwood House, London, 1977) i Ecology of freedom. (Gheshire Books, palo alto, 1982). Zanimljiv je i Giovanni Baldelli: Social anarchism (Penguin, Harmondsworth 1971).

nosti — uključujući one koje su prije smatrane posebnim obilježjima crkve i države — uporno pojačavaju tendenciju bezvlađa (no-government tendency).«¹⁹

Tvrditi da je danas društvo nemoguće organizirati bez države zbog mnogostruke kompliciranosti suvremene situacije, znači zanemariti činjenicu postojanja multinacionala koje su prepravile svijet često nezavisno o uplitanju države. Razlika između multinacionala i slobodne konfederacije proizvođača prije svega se očituje u prisustvu (odnosno odsustvu) profita i eksploatacije, a nikako u priznavanju (ili nepriznavanju) države. U onim aspektima u kojim multinacionale ne dovode u pitanje državu do toga dolazi zbog uzajamne koriste zasnovane na ekonomskoj, kapitalističkoj računici, a ne na kompliciranosti moderne tehnologije.

Autoritarnost i sveprisutna ideologija državnosti kao nužnog preduvjeta prosperiteta čija vizija mobilizira mase uspješnije od svih govora o slobodi, najjača su oružja protiv formiranja liberterske svijesti. Ideologija »nema odlike saznanja koje prevazilazi praksu, već se konstituše kao doktrina koja podržava i opravdava određene praktične akcije, prilagođavajući se postojećim uslovima i poželjnim ciljevima sa stanovišta date prakse (stoga svako saznanje koje nastoji da prevaziđe postojeću stvarnost ideologija proglašava za utopijsko).«²⁰

Odbaciti anarhizam jednostavno ga proglašivši utopijom može značiti zadovoljiti se postojećim koje se pomoću pukih reformi teško može transformirati u nešto bitno novo, revolucionarno. Uvažavati neke od osnovnih ideja anarhizma znači široko razmaknuti granice ideala i za pojedinca i za društvo, što pretpostavlja stalni napor u traganju za novim alternativama i mogućnostima, trud da se prevaziđe sebe samog i granice postojećeg, bez pretjeranog zadovoljstva i odmora kod prvog pomaka naprijed.

19) Kropotkin's revolutionary pamphlets, op. cit., str. 285.

20) Zagorka Golubović, op. cit., str. 183.

**Mirjana Oklobdžija,
The Anarchist Organization of the Movement and
of the State**

SUMMARY

This text demystifies the prejudices by which the idea of organization is alien to anarchism. Considering the works of theorists, from historical examples up to contemporary situations, it attempts to show how discipline, organization and a completely defined alternative of already existing social relations (selfmanagement) are unavoidable parts of anarchism as both doctrine and movement. The fact that the authoritarian organization is not recognized does not mean the automatic denial of organization itself, but the belief that individual freedom can successfully organize society without the use of force. This is seen on the theoretical level (from classical to contemporary works), as well as in attempts to put ideas into practice.

Translated by
Paula Zoro